

Jerzy Woźniak

"Lament Maryi" : apokryf etiopski

Salvatoris Mater 6/2, 35-50

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lament Maryi¹ należy do tej części literatury apokryficznej Nowego Testamentu, która opisuje mękę Jezusa i zachowała się w języku etiopskim, arabskim i koptyjskim².

Najważniejszymi apokryfami traktującymi o męce Jezusa są Akta Piłata lub Ewangelia Nikodema. Do utworów związanych z postacią Piłata należą: Wyroki na Jezusa, Korespondencja Piłata, Zemsta Zbawiciela, Etiopskie Męczeństwo Piłata, Uzdrowienie Tyberiusza, Opowieść Józefa z Arymatei, Ewangelia Gamaliela³.

Językiem oryginalnym tych utworów był język grecki lub łaciński, z których przekładano na języki orientalne – syryjski, koptyjski, arabski, armeński, gruziński, etiopski.

Oprócz Piłata ważnymi osobami utworów są: Nikodem, Gamaliel, Dobry i Zły Łotr, Setnik z Ewangelii, Weronika, Judasz.

Gamaliel zw. Starszym według *Dziejów Apostolskich* (Dz 5, 34-39; 22, 3), miał być nauczycielem św. Pawła Apostoła i wstawiał się odważnie za apostołami.

W jednej homilii bliżej nieznanego biskupa Heryaqosa z Bahnasa znajduje się opowiadanie w języku etiopskim, którego autorem jest rzekomo Jerzy Woźniak CM jako *Ewangelię Gamaliela*. Pierwsza część tego dzieła obejmuje Lament Maryi (Lāha Māryām) a druga Męczeństwo Piłata (Sem'a Pilatos)⁴.

Utwór etiopski zredagowany w XIV wieku jest najbardziej obszernym, który był czytany w koptyjskiej liturgii Wielkiego Tygodnia i został przełożony z wersji arabskiej. Pierwotnie utwór powstał około V/VI wieku w języku koptyjskim. Po raz pierwszy nazwy *Ewangelia Gamaliela* użyli uczeni A. Baumstark i P. Ladeuze⁵.

Pierwsze teksty koptyjskie opublikowali uczeni P. Lacau⁶ i E. Re-villout⁷ na początku XX wieku. Wydrukowano również koptyjsko-

Jerzy Woźniak CM

Lament Maryi – apokryf etiopski

SALVATORIS MATER
6(2004) nr 2, 35-50

¹ Przekład, wstęp i opracowanie ks. Jerzy Woźniak CM.

² Zobacz bibliografię w: M. GEERARD, *Clavis Apocryphorum Novi Testamenti*, Turnhout 1992, 53n. *Apokryfy Nowego Testamentu*, red. M. STAROWIEYSKI, t. 1, cz. 2, Kraków 2003.

³ Por. M. STAROWIEYSKI, *Cykl Piłata*, w: *Apokryfy Nowego Testamentu...*, 624-633.

⁴ G. RÖWEKAMP, *Gamaliel (Evangelium)*, w: *Lexikon der antiken christlichen Literatur*, red. S. DÖPP, W. GEERLINGS, Freiburg-Basel-Wien 1998, 245.

⁵ M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Das Evangelium des Gamaliel*, w: W. SCHNEEMELCHER, *Neutestamentliche Apokryphen*, t. 1, Tübingen 1990, 44.

⁶ P. LACAU, *Fragments d'Apocryphes coptes*, Le Caire 1904, 15-16, 17-18.

⁷ E. REVILLOUT, *Les Apocryphes coptes I*, w: *Patrologia Orientalis* 2(1904) 170-174.

arabskie teksty w Kairze w latach 1902, 1927, 1945⁸. A. Mingana⁹ opublikował w 1928 roku arabską recenzję z angielskim przekładem.

Najobszerniejsza wersja etiopska została z arabskiego przełożona w XIV wieku. Dwa etiopskie fragmenty zostały opublikowane w 1892 roku¹⁰ i jako teksty Gamaliela rozpoznane przez F. Haase¹¹.

W roku 1959 ukazało się krytyczne wydanie dwu etiopskich apokryfów w jednym tomie: *Lament Maryi i Męczeństwo Piłata*, dokonane przez dominikanina M.A. van den Oudenrijna¹². Nasz przekład opiera się na tym wydaniu.

Lament Maryi składa się z jedenastu rozdziałów. Jego podział jest następujący:

I 1-16 – Wstęp do homilii

I 17-35 – Pierwszy Lament Dziewicy

I 36-44 – Maryja i Apostoł

I 45-55 – Drugi Lament Dziewicy

I 56-59 – Jan zastępuje Piotra

I 60 - II 12 – Dziewica udaje się na Kalwarię

II 13- 21 – Matka stoi pod krzyżem

II 22-26 – Kolejne Lamenty Dziewicy

II 27-34 – Ciąg dalszy opowiadania

II 35-38 – Słowa pożegnalne Maryi

II 39-41 – Trzęsienie ziemi i ciemność podczas śmierci Jezusa

II 42-51 – Powtórny lament Dziewicy

II 52-III 25 – Ciąg dalszy opowiadania

III 26-40 – Wstawka homilety

III 40-IV 4 – Dalszy ciąg opowiadania

IV 5-V 1 – Homiletyczne komentarze

V 2-XI 11 – Kontynuacja opowiadania o Piłacie i żołnierzach

XI 12-XI 50 – Zakończenie.

W naszym przekładzie uwzględniamy tylko fragmenty, które bezpośrednio odnoszą się do cierpień Maryi, a mianowicie: I, 1-60; II, 1-51; V, 2-8; VI, 1-19.

⁸ Por. G. GIAMBERARDINI, *L'Immacolata concezione di Maria nella Chiesa Egiziana*, Cairo 1953, 31.

⁹ A. MINGANA, *The Lament of the Virgin*, „The Bulletin of the John Rylands Library” 12(1928) 163-240 (przekład), 241-332 (tekst).

¹⁰ M.R. JAMES, *The apocryphal New Testament*, Oxford 1953⁵, 152.

¹¹ F. HAASE, *Literkritische Untersuchungen zur orient. – apokr. Evangelienliteratur*, Leipzig 1913, 20-21.

¹² M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Gamaliel. Äthiopische Texte zur Pilatusliteratur*, Freiburg in der Schweiz 1959, 1-187.

Polskiego przekładu *Żale Maryi* z tekstu łacińskiego dokonał ks. Marek Starowieyski¹³.

Lament Maryi

W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego, jedyne Boga. Homilię ułożył Abba Heryaqos, biskup miasta Bahnesa na chwałę przeczyszczonej Dziewicy Maryi na temat Jej lamentu z powodu ukrzyżowania Jej Syna i Jego grobu, gdy Ona przybiegła w dniu Jego powstania z martwych a Jego ciała nie znalazła.

W pokoju Boga!

Jej wstawiennictwo niech będzie zawsze z nami. Amen

On rzekł:

Rozdział I

Wstęp do homilii

1. Płacz patriarchy Jakuba¹⁴ odnawia się dzisiaj.
2. Moi Drodzy! Czyż nie powinna płakać Maryja Dziewica nad umiłowanym synem, którego poczęła w swoim dziewictwie?
3. Czyż nie powinna Maryja Dziewica płakać nad Nim, z powodu którego cierpiała?¹⁵
4. Czyż nie powinna płakać Maryja Dziewica nad Nim, któremu służyła piersią?
5. Czyż Maryja Dziewica także nie płakała nad żłóbkiem w Betlejem? Dlaczego nie miała płakać nad swego umiłowanego Syna, którego nosiła przez dziewięć miesięcy?
6. Rachel opłakiwała swoje dzieci, których nigdy nie uścisnęła. Czyż Dziewica Maryja nie powinna opłakiwać Tego, którego nosiła w swoim łonie według przyjętego ludzkiego zwyczaju?¹⁶
7. Rachel opłakiwała dzieci, z którymi uciekała z miejsca na miejsce. Dlaczegoż więc Dziewica nie miała płakać nad swoim synem, z którym tułała się od krainy do krainy?

¹³ M. STAROWIEYSKI, *Żale Maryi*, w: *Apokryfy Nowego Testamentu...*, 668-671.

¹⁴ Por. Rdz. 37, 1-35 (Patriarcha Jakub otrzymuje informacje o rzekomej śmierci swego syna Józefa).

¹⁵ Rękopis A ma lekcję: z jego powodu jeszcze nigdy nie cierpiała. Rękopis D opuszcza tę lekcję.

¹⁶ Dosłownie: *jak inni ludzie*. Płacz Racheli – por. Jr 31, 15; Mt 2, 18.

8. Czyż Rachel nie opłakiwała dzieci, których grobu nigdy nie widziała? A Maryja Dziewica nie miałyby płakać przy bramie do grobu swego jedynego Syna?

9. Dziś znowu powtarza się płacz pobożnego starca z powodu jego córki, dziewicy.

10. Jakub nie widział Józefa, gdy związali go jego bracia. Dziewica zaś widziała swego Syna, gdy On został do krzyża przybity.

11. Jakub nie widział Józefa, aby go opłakiwać, gdy głodował w jamie. Dziewica zaś widziała swego Syna powieszzonego przez Żydów pośród innych.

12. Jakub Józefa nie widział, gdy go jego bracia pozbawili odzieży¹⁷. Dziewica zaś widziała swego Syna obnażonego pośród szalonych Żydów.

13. Jakub nie widział Józefa, gdy jego bracia sprzedali go za dwadzieścia srebrnych monet. Dziewica zaś widziała swego Syna, gdy Judasz sprzedał go za trzydzieści srebrników.

14. Jakub płakał z powodu obcej krwi i podartej odzieży, którą dzikie zwierzęta zdążyły rozszarpać. Dziś zaś jest to Boska rozlana krew nad skałą, którą opłakuje Dziewica. Skąd było obce odzienie, które zaczęła oglądać dzisiaj Dziewica i którym przyodziano Jej Syna; Jego własne szaty podzielono między siebie.

15. Bracia Józefa płakali i skruszyli się, kiedy oni sprzedali swego brata; synowie Izraela zaś nie płakali, gdy sprzedali swego Pana.

16. Synowie Jakuba ucieszyli się, gdy ich brat został królem. Żydzi zaś wcale nie cieszyli się, gdy ich Pan powstał z martwych.

Pierwszy Lament Dziewicy

17. O czysta Dziewico! Zaiste wzruszający był twój płacz nad twoim Synem! Chwytający za serce był twój głos pośród aniołów, gdy oni przynieśli Ci wiadomość i rzekli: Maryjo - dlaczego siedzisz i co robisz? Oto postawiono twego Syna przed namiestnika, wydano na Niego wyrok, a stojący na czele Żydów zdradzili Go.

18. O Maryjo - dlaczego siedzisz i co robisz? Oto twój Syn stoi przed sądem; Jego ceną suknię zabrano Mu.

19. O córko Joachima! Dlaczego siedzisz tu i co robisz? Oto twój syn wlecze swój krzyż samotnie ulicami Jerozolimy i nikt się do Niego nie zbliża.

¹⁷ Por. Rdz 37, 23. Według zwyczajów żydowskich pozbawiono Jezusa tuniki – por. J 19, 23. Wspomina o tym w. 14.

20. O Ty gołębico Anny! Dlaczego siedzisz i co robisz? Oto twój Syn jest na Miejscu Czaszki¹⁸ – Jego przybijają do krzyża.

21. O Córko Dawida! Dlaczego wciągnęli twego Syna na krzyż?

22. O Dziewico, moja Pani! Rzeczywiście twój lament jest wzruszający w domu Jana, gdzie ty mówisz: O co za gorzka wiadomość mnie dziś dosięgła! O wiele bardziej gorzka wiadomość od tej, którą zapowiedziano Hiobowi i Jakubowi Izraelowi¹⁹.

23. Co za bolesna wiadomość spadła na mnie dziś? O mój Synu! Jest ona gorsza niż oznajmiono Lotowi wówczas, gdy jego miasto obróciło się w popiół²⁰.

24. O smutna wieści, któraś dziś dotarła do mnie! O mój Synu! Jest ona bolesniejsza od tej, którą oznajmiano z powodu śmierci bohaterów Izraela.

25. O co za posłaniec, który mi przyniósł tak smutną wiadomość.

26. O mój Synu! Oto przez trzydzieści lat byłeś moją pociechą. Nigdy nie musiałam Cię ganić. Nigdy Cię nawet nie opuściłam nawet do tego dnia, gdy dotarła do mnie ta wiadomość o Tobie.

27. O mój Synu! Salome²¹ była początkiem wszelkiego mojego smutku.

28. Nigdy nie opuściłam mojego domu, aby namiestnika dane mi było oglądać. Nigdy nie stałam przed żadnym sędzią. Nigdy nie widziałam jak ścinano złodzieja lub bandyta został uśmiercany. Nigdy nie poznałam ani Golgoty, ani Kalwarii²².

29. Również nie przestawałam z tymi, którzy się kłócili. O mój Synu! Ja nigdy nie obserwowałam niesprawiedliwego wyroku i nie uczestniczyłam w zgromadzeniu sądowym.

O mój Synu! Nie pojmuję niesprawiedliwości, którą Tobie uczyniono.

30. Ja sama znajdowałam się w domu Jana. Ty zaś przebywałeś na dziedzińcu arcykapłana Annasza.

31. O mój Umiłowany! Wiadomość pełna troski o Ciebie pogłębiła jeszcze bardziej ból z powodu śmierci mojego Ojca i mojej

¹⁸ Etiopski tekst – makāna Qarānyo; grecki - Κρανίου τόπος - por. Mt 27, 33; Mk 15, 22; J 19, 17.

¹⁹ Por. Hi 1, 13-20; Rdz 37, 32.

²⁰ Por. Rdz 19, 24.

²¹ Salome w starszych ewangeliach apokryficznych występuje ciągle jako towarzyszka Maryi.

²² Qarānyo i Golgota występują jako dwa różne miejsca. Golgota dotyczy pochówku Jezusa, Qarānyo miejsca jego cierpień.

Matki. Moje dziecko! Bolesna wiadomość o Tobie całkowicie mnie wytrąciła z równowagi.

32. Zapowiedź Twojego narodzenia dotarła do mnie w Nazarecie. Tu zaś w Jerozolimie spotyka mnie zła wiadomość. Zapowiedź (Twojego narodzenia) otrzymałam w domu Józefa. Teraz w domu Jana otrzymałam śmiertelną wiadomość o Tobie.

33. O mój ukochany! Jak radowałam się zawsze w moim sercu. Cały dzień mówiłam sobie: jutro nadejdzie dzień Paschy, abyśmy mogli obchodzić nasze święto i powrócić do naszego miasta.

34. O mój umiłowany Synu! Przyszło bowiem na mnie święto Paschy w smutku i płaczu. Moje święto zmieniło się w płacz żałobny²³, a moja Pascha w ból serca.

35. Taki jest lament, który wyśpiewała Dziewica, gdy Jej doniesiono wiadomość o Jej Synu.

Maryja i apostołowie

36. Ona szukała jednego apostoła do towarzystwa, ale nie znalazła żadnego, ponieważ oni uciekli i zostawili Go na łasce losu z trwogi²⁴ przed Żydami.

37. Ona szukała Piotra, aby on szedł z nią, ale powiedziano Jej: ten zaparł się Twojego Syna i powiedział: Nie znam Go - ponieważ obawiał się arcykapłanów. On wyszedł i ukrył się.

38. Potem Ona szukała Jakuba, brata naszego Pana, ale Jej powiedziano – on uciekł i na górze, na której go schwycono, oddał Jego odzienie.

39. Następnie Ona szukała Andrzeja, ale Jej powiedziano: Ten nie poszedł z Nim²⁵ do miasta, a równocześnie uciekł Tomasz.

40. Dalej dowiadywała się Ona o Bartłomieju i mówiono Jej: on uciekł od wszystkich swoich braci.

41. Ona szukała Filipa, ale mówiono: On był zdjęty strachem i uciekł, gdy zabezpieczał światło latarni i pochodni²⁶.

42. Ona pytała o Jakuba, brata Jana i otrzymała informację, że nie wytrzymał ani jednej godziny²⁷.

²³ Por. Am 8, 10; Tob 2, 6; 1 Mach 1, 39.

²⁴ Strach przed Żydami – temat wzięty z ewangelii Jana (J 19, 38; 20, 19) i często występuje u Gamaliela.

²⁵ Z Nim – to znaczy z Jezusem. Rks E ma lekcję z *nimi*, to znaczy z pozostałymi apostołami.

²⁶ Por. J 18, 3.

²⁷ Por. Mt 26, 40; Mk 14, 37.

43. Ona pytała o Mateusza, ale udzielono Jej informacji: ten właśnie obawiał się bardziej niż inni Żydów i arcykapłanów i oni nienawidzili go, ponieważ on im pomniejszał opłaty celne i on uciekł pod osłoną nocy.

44. Ona szukała wszystkich, ale nie znalazła ni jednego, z wyjątkiem Jana. On zajmował się Nią w drodze na Golgotę i miejsce Czaszek.

Drugi Lament Dziewicy

45. Stopniowo więc Dziewica była przejmowana smutkiem i płaczem, ponieważ Ona z wyjątkiem Jana nikogo nie znalazła spośród uczniów Jej Syna. A więc płakała i mówiła: Biada, mój Synu, ponieważ Twoi bracia uciekli, ukryli się i opuścili Cię. A Ja przez cały dzień martwiłam się o Ciebie.

46. O ojczy mój, Piotrze! Czyż nie zaparłeś się twego Pana? I ty nie wydałeś z powodu Niego ani srebra ani złota. Dlaczego zaparłeś się w pierwszej chwili i nie sprzedałeś dla Niego ani łodzi, ani wiośła? Dlaczego zaparłeś się dzisiaj twego nauczyciela i Pana, i nie oddałeś w zastaw ani syna ani córki? Dlaczego, o Piotrze, zaparłeś się mojego Syna i nie wydałeś za Niego ani braci, ani przyjaciela?

47. Jak mogło być twoje serce tak lekkomyślne! Przede wszystkim Piotrze nie miałeś przed oczyma drugiego krzyża, który jest dla mnie. Ale byłeś tchórzliwy i zaparłeś się Go w pierwszej chwili.

48. Przy tym dał On tobie, o Piotrze, język jak żelazo. Ty zaś go uczyniłeś miękkim i stopiłeś bez pomocy ognia lub kowala.

49. O Piotrze! Twemu obliczu udzielił On nadziemskiego blasku²⁸. Ty zaś przy tej okazji nie zniosłeś ani jednego policzka²⁹ dla Twojego Pana.

Oczy tobie On dał o niezapomnianym blasku. Ty zaś, o Piotrze, nie wstydziliś się mojego Syna zapierać.

50. I tobie On powierzył klucze Królestwa niebieskiego. Ty zaś choć przez chwilę w sali sądowej najwyższego kapłana nie zdałeś próby cierpliwości. On cię ustanowił mężem zaufania i na swoje miejsce ustanowił cię pasterzem całego świata. Ty zaś, o Piotrze, dla twojego Pana ani przez jedną godzinę próby nie zdałeś.

51. On ustanowił cię ojcem dla całego świata, ale ty dla mego Syna nie okazałeś miłości braterskiej. O Piotrze, swoją boską rękę

²⁸ *nadziemski blask* występuje również w wersji koptyjskiej. Por. M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Das Evangelium des Gamaliel...*, 86.

²⁹ Por. J 18, 22.

położył na twojej głowie. Ty zaś nie chciałeś przed zaparciem mojego Syna, aby na twojej głowie położono cierniową koronę.

52. Pomyśl, o Piotrze, mój Syn nie był tylko twoim Panem, ale także twoim przyjacielem. Nie wypadało w ten sposób zapierać się mojego Syna.

53. Gdybyś był, o Piotrze, jak ojciec Józef na którego spadły wszystkie przeciwności życiowe³⁰ i gdyby cię wleczono do Heroda jak Jego i gdyby na ciebie przyszła bieda egipska - to nie miałbyś jak On tej samej cierpliwości?

54. Ojczy Józefie! Rosa niebieska niech zstąpi na twoje stopy – Ty Sprawiedliwy - a drzewo życia³¹ niech pożywi twoją duszę, jeżeli wytrwałeś ze mną w przeciwności nie zapierając się jak Piotr mojego Syna.

55. O Piotrze! Ciebie nie przyprowadzono przed namiestnika ani nie postawiono przed mającym władzę. Ty szybko zaparłeś się swego Pana.

Jan zastępuje Piotra

56. Gdy Dziewica zakończyła swoją pieśń żalobną o zaparciu Piotra, wówczas Jan wzruszył się, zaczął płakać, spotkał Ją płaczącą, obydwójce usiedli razem – Dziewica i Jan, i płakali z powodu Jezusa.

57. Potem rzekł Jan do Dziewicy: O moja Matko! Nie płacz nad Piotrem, chociaż on zaparł się naszego Pana. Na nim nie ciąży taki sam zarzut jak na Judaszu, który go zdradził. Przy Ostatniej Wieczerzy przysłuchiwałem się u boku Mistrza, jak Piotr mówił do Niego: Niech to odejdzie od Ciebie, mój Panie i Boże! W wieczności nie zaprę się Ciebie, lecz będzie lepiej dla mnie, gdy umrę. Tobie taka sytuacja się nie przydarzy. Ja oddam moje życie za Ciebie.

58. Wtedy słyszałem po raz pierwszy, jak mój Mistrz zganiał trzykrotnie³² Piotra i mówił do niego: Odejdź ode mnie szatanie!³³ Wprawdzie mnie w zakłopotanie, ponieważ nie myślisz o tym, co Boże, lecz co ludzkie.

59. Teraz więc moja Pani i moja Matko, nie płacz nad Ojcem Piotrem, ponieważ jego zaparcie stanie się dla grzeszników okazją do żalu. On sam ukarał kłamstwo własnym słowem i uwierzył słowu Pana.

³⁰ Autor ma na uwadze ucieczkę do Egiptu.

³¹ Drzewo życia (Rdz 2, 9; Ap 2, 7; 22, 2) zostało dokładnie opisane w księdze Henocha, Rdz 24; 25.

³² Trzykrotnie – autor nawiązuje albo do trzykrotnego zaparcia Piotra lub trzykrotnego pytania o wierność (J 21, 15-17).

³³ Por. Mt 16, 23.

Dziewica udaje się na Miejsce Czaszki

60. Dziewica zaś była dotknięta wielkim bólem, ponieważ Ona jeszcze nie widziała swego Syna. W domu Jana pograżyła się stopniowo w swoim płaczu i jęku. I rzekła: Janie, poprzysięgam cię, abyś mnie poprowadził drogą na Miejsce Czaszki. Poprzysięgam cię Janie, abyś mnie przywiódł na Golgotę.

Rozdział II

1. Nigdy nie widziałam, jak złodzieja ukrzyżowano, albo jak jakiegoś bandycie odcięto głowę. Teraz moja godność³⁴ dozna uszczerbku, będę szła pieszo, aby nawiedzić miejsce, gdzie ukrzyżuje się mojego Syna jak złoczyńców.

2. O mój Synu! Nikt z twoich braci nie stoi przy Tobie ani nie przemawia w Twojej obronie.

3. O mój umiłowany Synu! Ból matki z powodu dziecka jest inny niż ból przyjaciela z powodu przyjaciela³⁵. Cierpienie serca matki, która opłakuje ulubione dziecko jest różne od płaczu przyjaciela z powodu przyjaciela.

4. Ból, który mnie dziś dotyka jest większy od bólu wszystkich ludzi w Jerozolimie, o mój Synu, i mój płacz przewyższa płacze wszystkich, którzy są przy mnie, o mój Synu, mój umiłowany.

5. Gdy Jan zobaczył, że Ona nie mogła zaprzestać płaczu i lamentu, i nie mogła się uspokoić, wówczas rzekł: jeżeli ja Go nie zobaczę, nie będę pocieszony. Potem Jan rzekł do Niej: Powstań! Ja sam pójdę z Tobą na Miejsce Czaszki, abyś Go mogła zobaczyć.

6. Wówczas Dziewica opuściła dom Jana i poszła pieszo przez ulice miasta Jerozolimy.

7. Ludzie, którzy zatrzymywali się, widzieli Dziewicę spieszącą się i mówili między sobą: Kim jest ta, która tak głośny lament podnosi? Inni spośród kupców mówili: nigdy nie widzieliśmy, aby jakaś na tym placu swój towar tak reklamowała.

8. Inni mówili między sobą: ta obca idzie przez ulice jak bezrozumna.

9. Znowu inni mówili, którzy rozpoznali Jana jako ucznia Jezusa: Ta jest chyba Jego Matką, która idzie, aby Go zobaczyć na krzyżu. Inni dalej przypuszczali: to jest żona Józefa! Przyniesiono Jej wiadomość o Jej Synu.

³⁴ Dokładnie: *opuszczę moją godność*. Inne rękopisy etiopskie podają zamiennie – *moja godność i moje miasto*. Por. M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Das Evangelium des Gamaliel...*, 87.

³⁵ Autor ma tu na uwadze płacz Dawida z powodu śmierci Jonatana (2 Sm 1, 26).

10. Jeszcze inni dopowiadali: Patrzenie, jak piękny jest Jej wygląd i piękna postać! Takiej kobiety nie widzieliśmy w tym mieście, a Jej oblicze ma podobieństwo do Jej Syna.

11. Podobnie rozpowiadali o Niej spacerujący po bruku³⁶, a wiadomość o Jej ukazaniu słyszano na wszystkich ulicach miasta.

12. Za Nią szła Salome, a także inne kobiety, które ocierały chustą twarz Maryi, ponieważ Ona nie odwracała się, a tylko odczuwała ból serca.

Matka pod krzyżem

13. Gdy Ona przysłała na Golgotę, ujrzała chmarę ludzi: z narodu izraelskiego, pogan, żołnierzy - którzy przyszli, aby zobaczyć tego, kogo ma się powiesić.

14. Było tam wielu ze wszystkich krajów i miast, którzy ze względu na święty miesiąc – baranka wielkanocnego - wspólnie przybyli do Jerozolimy: należący do narodu Agarenów,³⁷ Bārḡ,³⁸ Moab, Kābor,³⁹ Izmaelitów – ze wszystkich narodów, aby zobaczyć to nadzwyczajne widowisko.

15. Niektórzy mówili: Popatrzcie! Dzisiaj skazano niesprawiedliwie tego człowieka. Inni powiadali: Popatrzcie! Dzisiaj okazano wielką przewrotność.

A inni pozwalali sobie powtarzać: Oto już od wielu lat nieustannie usiłowano tego człowieka na śmierć skazać. Inni powiadali: Oto dziś zabija się Gwałtownika i Mocnego⁴⁰.

16. Jeszcze inni dodawali: Jeżeli to dzieje się w mieście sprawiedliwości, czy nie byłoby możliwe jednego zabić, którego cesarz⁴¹ przysłał, aby go ustanowić królem dla wszystkich Żydów? Ale dlatego król Herod polecił go zabić.

17. Inni zaś przeklinali Heroda z Jego powodu i mówili: To jest ten, który pojął żonę brata swego i go doprowadził do biedy i nędzy. Teraz zaś pozbawia życia tego.

18. Oblicze Dziewicy pochyliło się do ziemi z powodu nieustannego płaczu. Z powodu wielkiego natłoku i liczby Żydów nie mogła Ona zobaczyć swego Syna. I rzekła do Jana: Gdzie znajduje się mój

³⁶ Dosłownie *ludzie z placu*.

³⁷ Lekcja Agarenowie jest niepewna.

³⁸ Nazwa Bārḡ może nawiązywać do greckiego miasta Βάρνη w Cyrenajce – por. Szymon z Cyreny występuje w opisie Męki Pańskiej (Mt 27, 32).

³⁹ Kābor – por. Ez 1, 1 (LXX - Χοβαρ)

⁴⁰ Gwałtownik i Mocny (hāyāl i senu'e) w języku etiopskim oznaczają Chrystusa.

⁴¹ Cesarz oznacza tu Tyberiusza, a Herod oznacza Heroda Antypasa.

umiłowany Syn, którego nie mogę ujrzeć? Ścisk wielkiej masy ludzkiej przeszkadza mi Go zobaczyć.

19. Jan rzekł do Niej: Aby Go zobaczyć na drzewie krzyża, musisz twoje oczy podnieść daleko od ludzi. On podniosła oczy i zobaczyła Go i poszła dalej z Janem bez zatrzymania, aż stanęła w końcu po Jego prawej stronie.

20. I spojrzała na Niego w swoim cierpieniu. Gdy dobry Bóg⁴² ujrzał pokorę swojej Matki, wejrzał On na Jana z góry i rzekł do niego: Człowieku, oto Matka twoja. A do swojej Matki rzekł: Oto twój Syn.

21. Jan podał rękę Dziewicy i zaprowadził do swego domu. Dziewica zaś rzekła do niego: O Janie! Pozwól mi płakać nad moim Synem, albowiem On nie ma żadnego brata i siostry. Nie oddzielaj mnie od Niego, Janie. On nie ma ojca na ziemi.

Dalsze lamenty Dziewicy

22. Dalej Ona rzekła: O mój Synu! Ja chcę, aby ta cierniowa korona, która spoczywa na Twojej głowie, spoczywała na mojej głowie jak u Ciebie, abym mogła jak Ty, Twoją mękę znieść.

23. O Judaszu! Jeżeli wyrokiem sędziego skazuje się wszystkich złoczyńców na ukrzyżowanie, to dlaczego nie ukrzyżowano ciebie, albowiem jesteś złodziejem. Jeżeli każdy złoczyńca przed śmiercią musi być do naga rozebrany, to dlaczego nie rozebrano ciebie Judaszu, albowiem jesteś złodziejem – ty ukradłeś, co w sklepie było.

24. O Janie! Miej wzgląd dziś na moją nędzę pośród tej rzeszy. Miej zrozumienie dla mego jęku i dla cierpienia mego serca. Pozwól mi wzmocnić się oglądaniem Jego oblicza. Pozwól mi Janie nasycić się widokiem tej góry, gdyż do dzisiaj nie widziałam jej, albowiem ta góra jest mieszkaniem dla sierot.

25. Pozwól mi wylewać moje łzy, albowiem jest miejsce, gdzie Hiob usiadł w swojej nędzy, a moje cierpienie przerasta jego. Ten proch stanowi plac obozowy wszystkich biednych. Pozwól mi tu być, albowiem jestem sierotą: nie mam ani ojca, ani matki, ani nikogo.

26. Dziewica pogrążyła się w tym żalobnym zawodzeniu, gdy stanęła po prawicy Syna, serce i umysł były pełne bolesnych myśli. Ona nie odważyła się spojrzeć na tłum bez płaczu.

⁴² Dobry Bóg jak w wierszu 3 oznacza tu *Twojego Syna* (J 19, 26-27).

Pożegnalne słowa Maryi

35. Przychodzimy z powrotem do poprzedniego opowiadania. Dziewica stała po prawej stronie Syna. Jan chciał Ją zaprowadzić do swego domu. On nachylił się do Niej i prosił Ją, aby z nim szła.

36. Ona zaś zaczęła płakać, jęczeć, wzdychać, lamentować. Potem zwróciła się w kierunku miasta, mówiąc do Syna: O moje Dziecko! Jestem z Tobą złączona w pokoju. Słowo pożegnania z krzyżem, na którym Cię powiesili.

O moje Dziecko! Z Tobą w pokoju jestem złączona. Żegnam się z Twoim promieniującym obliczem, które znieważono i sponiewierano.

37. Pozdrowienie i pocałunek Twojej nagości, o Królu, który znajdujesz się wśród złoczyńców. O moje Dziecko! Pozostaję z Tobą w pokoju. Żegnam się z Twoim zacnym odzieniem, którym wrogowie zawładnęli. O moje Dziecko! Jestem złączona z Tobą w pokoju i żegnam się cierniową koroną, która ocienia Twoją głowę.

38. Te i podobne słowa wypowiadała Dziewica, jęcząc i smucąc się. I poprowadzono Ją do domu, gdy On ciągle jęczała i wzdychała. Ona odmówiła swoim oczom snu z powodu wielkiego płaczu i zawodzenia. Zaledwie przyszła do domu, chciała znowu udać się na miejsce Czaszki, aby oglądać do końca mękę swego Syna.

Trzęsienie ziemi i ciemności przy śmierci Jezusa

39. Gdy Jezus wydał tchnienie, gdy On uśmiercił swoją duszę, zbiegło się całe miasto z powodu wstrząsów ziemi, znaków i cudów, które ukazały się na niebie.

40. Gdy Dziewica ujrzała, jak ziemia drży i ciemność ogarnęła całe miasto⁴³, krzyknęła i rzekła: Te cuda, które się dzieją, zapowiadają śmierć mojego Syna.

41. Gdy Ona to mówiła, przyszedł Jan i stał przy Niej płacząc. Dziewica rzekła do niego: Janie! Czy mój Syn rzeczywiście umarł na krzyżu? On skłonił głowę i rzekł do Niej: Tak, moja matko – On umarł.

42. W tej godzinie wybuchnęła Dziewica wielkim krzykiem i lamentem gorzko płacząc w swoim sercu i rzekła: O biada, mój Synu, z powodu bolesnej śmierci, która Cię spotkała.

43. Ja nie spotkałam żadnego namiestnika, który mógłby się zajmować niesprawiedliwością, którą Tobie zadano. Ja nie znalazłam żadnego sędziego, który okazałby zrozumienie dla mojego złamanego serca.

⁴³ Całe miasto oznacza Jerozolimę.

44. O namiestniku! Gdybyś wyrokował według słuszności i prawa, wówczas to naród żydowski nie ukrzyżowałby Syna królewskiego⁴⁴ wśród głodu i pragnienia. A ty najwyższy kapłanie, gdybyś wyrokował według sprawiedliwości, to niewolnik umarłby w miejsce swego pana.

45. O namiestniku! Gdybyś sprawiedliwie wyrokował, to byś nie przybił do krzyża mojego Syna zamiast Barabasa⁴⁵. Arcykapłanie, gdybyś słuszniej wyrokował, to Judasz, a nie mój Syn był winien śmierci.

46. O Namiestniku! Gdybyś dokładniej prawa przestrzegał, to byś mojego Syna nie przybił do krzyża jako ogołoczonego. O Arcykapłanie! Gdybyś sprawiedliwie wyrokował, to byś nie uwolnił złoczyńcy od kary śmierci, a sprawiedliwego uśmiercił.

47. O Namiestniku! Gdybyś okazał zrozumienie dla sprawiedliwości, nie posłałbyś nigdy dzielnego na śmierć, albowiem cień mieczy spada na ciebie. O Arcykapłanie! Gdybyś sprawiedliwie został osądzony, musiałbyś doznać wstydu w obecności Pana.

48. O wojnie i żołnierzach chcę coś powiedzieć. Jeżeli więzi się syna królewskiego, to trzyma się go w dobrych warunkach, żeby nie targnął się na życie, aż się go taktownie odeśle do jego ojca.

49. O Arcykapłanie! Gdy Go pytałeś o prawdę, a On tobie właściwej informacji udzielił, dlaczegoś Go wewnątrz znenawidził, dopuściłeś się oszustwa i naruszyłeś swoje zaufanie.

50. Kogo pytasz o prawdę? Czyż nie jest tobie znany ten, kto stoi przed tobą – najprawdziwszy w całej prawdzie? Ten sam także jest życiem.

51. O święta Dziewico! Oto znalazłem wielką niesprawiedliwość w mieście Jerozolimie odnośnie do tej sprawy, albowiem złączono się wokół największych i wydano na Niego wyrok śmierci.

Rozdział V

Zmartwychwstały i Jego Matka

2. Gdy wzeszło światło dnia i gdy Ona była smutna i przygnębiona w swoim sercu, powiało mocną i rześką wonią z prawej strony wejścia do grobu, podobnie jak wonią drzewa życia.

3. Dziewica odwróciła się, popatrzyła w kierunku prawej strony grobu⁴⁶ i ujrzała kochanego Boga, który stał obok kłębu oparu dymnego w odzieniu wykonanym z pięknej purpury.

⁴⁴ Określenie Jezusa jako Syna królewskiego wskazuje na paralele u Mt 17, 23-25.

⁴⁵ Złoczyńca w tekście etiopskim nosi nazwę *Barbān*, a w starszych lekcjach *Barrabban*. Hieronim wyjaśnia tę nazwę jako *filius magistri eorum*. Por. M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Das Evangelium des Gamaliel...*, 91.

⁴⁶ Nawiązanie Mk 16, 5.

4. On rzekł do Niej: O Niewiasto! Dlaczego płaczesz i jęczysz przy grobie, w którym nie ma żadnego ciała?

5. Ona odpowiedziała Jemu i rzekła: O Panie! Przez to nie jestem smutna, albowiem w grobie nie znajduję ciała mojego umiłowanego Syna, aby Go opłakiwać, co mnie w moim smutku mało pociesza.

6. Jezus odpowiedział Jej: Czy nie jesteś zmęczona łzami i lamentem od początku aż do tej godziny? Po co płakałaś długi czas bez przerwy nad pustym grobem? Gdybyś najpierw znalazła ciało Twojego Syna w tym grobie, to Twoje lamenty i łzy nie miałyby końca.

7. Ona zaś rzekła do Niego: O mój Panie! Gdybym ja Go znalazła miałabym małą radość.

8. Jezus rzekł do Niej: Bynajmniej Niewiasto! Jeżeli byś Go martwym znalazła, byłaby to dla Ciebie żadna pociecha oglądać Jego bok, który włócznią przebili i Jego przebite ręce, ślady gwoździ i Jego zakrwawione ciało.

Rozdział VI

1. Teraz Niewiasto bądź pocieszona! Jest lepiej dla Ciebie nie oglądać Go zabitego, aby się nie smucić z Jego powodu. Jaką pociechę byś znalazła, gdybyś Go widziała jeszcze żywego i powieszzonego na drzewie? I jaki ból ogarnąłby Ciebie, gdyby Twoje wnętrze płonęło jak ogień?

2. On jest teraz martwy, ponieważ został pochowany należycie i owinięty. O Niewiasto! Miałaś odwagę w swoim sercu podczas tej ciemności tu przyjść, kiedy w mieście panuje wielkie zamieszanie? Strażnicy akurat teraz odeszli, a Żydzi uzgodnili z nimi oszustwo z powodu Twojego Syna.

3. Ty może sądzisz, że ten grób należy do Żydów⁴⁷, którzy ciało Twego Syna w nim pozostawili? Niewiasto! Ja znam właściciela grobu. Jest nim Józef, do którego należy ogród.

4. Dziewica zaś odpowiedziała mu i rzekła: O mój Panie! Wydaje mi, że wiesz, co działo się z moim Synem, co zrobiono z Nim, zanim Go pochowano w grobie. Moje serce nie pozwoliło mi pozostać w domu Jana, podniosłam się i tu przybyłam, aby Go szukać.

5. Teraz mój Panie, jeżeli jesteś ogrodnikiem⁴⁸, poprzysięgam cię na blask odzienia, w którym cię widzę, i na życzliwe słowa, dzięki

⁴⁷ Józef z Arymatei jest człowiekiem, do którego należy ogród i dół grobowy.

⁴⁸ Ogrodnik – w koptyjskich fragmentach ewangelii Bartłomieja chodzi rzeczywiście o ogrodnika, którego syn został uzdrowiony przez Jezusa i był osobiście znany Dziewicy Maryi. Por. M.A. VAN DEN OUDENRIJN, *Das Evangelium des Gamaliel...*, 99.

którym wygłosiłeś mowę. Bądź tak dobry pouczyć mnie o tym wydarzeniu, bo jestem niepokieszona. Objasnij mi: co zrobiono z Nim? Dlaczego nie znalazłam Jego ciała w grobie?

6. Czy Żydzi zabrali Go, gdyż nienawidzili Go i Namiestnika? Albo, mój Panie, On jest ukryty w ogrodzie? Albo wiesz kto Go zabrał? Miej współczucie ze mną i pokaż mi miejsce, gdzie On jest, abym Go ujrziała i to mi wystarczy.

7. Zaprawdę powiadam tobie, mój bracie - na życie twojej duszy - nigdy nie widziałam tego miejsca wcześniej.

8. Wówczas rzekł Jezus do Maryi: Dosyć wylałaś łez! Ten ukrzyżowany – żyje i mówi z Tobą. Ten, który przynosi Ci pociechę, jest tym, o którym się dowiadujesz. Tamten, o którego pytasz, nosi niebieską purpurę. Ten sam, którego miejsca pochówku szukasz, jest Tym, który zламаł spiżowe bramy i uwolnił więźniów z Szeolu.

9. O Maryjo! Przyjm moją łaskę i moje miłosierdzie! Oto Ja pocieszyłem Cię Słowem Życia. Nie bój się i nie pozwól wprowadzać się w błąd. O moja Matko! Podziwiaj moje oblicze, aby się przekonać, że jestem Twoim Synem.

10. Ja jestem ten Jezus, który wskrzesił Łazarza. Ja jestem ten Jezus, który zmartwychwstał do życia⁴⁹. Ja jestem ten Jezus, którego krew popłynęła na skale Czaszki.

11. Ja jestem ten Jezus, który pociesza Cię w Twoim smutku. Ja jestem ten Jezus, z powodu którego śmierci wylałaś łzy. Oto teraz jest On żyjący. Ja jestem ten Jezus, z powodu którego płaczesz. Oto on sam pociesza Ciebie przed wszystkimi przez swoje zmartwychwstanie.

12. O moja Matko! Nikt nie wziął mojego ciała, lecz Ja zmartwychwstałem dzięki woli mojego Ojca. O moja Matko! Dziś przybyłaś do grobu, a Ja zaś wszystkich wyprowadziłem z Szeolu, którzy byli w więzach i uratowałem wszystkich, którzy zgrzeszyli.

13. Gdy Dziewica przyjęła te słowa, została napełniona w swoim sercu mocą i pociechą. Przestała płakać i zakończył się Jej smutek. Podniosła swoje oblicze, które zwrócone było do ziemi, Jej oczy zaznały zadośćuczynienia, aby oglądać i kontemplować oblicze Boga⁵⁰.

14. Potem przemówiła do Niego: zmartwychwstałeś zaś, mój Panie i mój Synu? Dobrze jest Twoje zmartwychwstanie! I pokłoniła się, by Go ucałować⁵¹.

15. On zaś rzekł do Niej: O moja Matko! Radość, którą Ci dostarczyłem przez zmartwychwstanie, musi Tobie wystarczyć. Zwróć uwagę

⁴⁹ Dosłownie – *zmartwychwstanie życia*.

⁵⁰ Oblicze Boga oznacza tu oblicze Jezusa.

⁵¹ Por. J 20, 17 – *noli me tangere*.

na uwięzionych w Szeolu, którzy cieszą się i radują, których przyniosę w darze mojemu Ojcu, zanim ich wprowadzę do ogrodu Eden.

16. I czysta Dziewica widziała tych i zauważyła uwięzionych wokół Niego, których On wyprowadził z Szeolu. Ci byli przywdziani białą purpurą⁵², a Ona wpadła w podziw z ich powodu.

17. A Jezus rzekł do Niej: Idź szybko i powiadom moich braci! Przynieś im radosną nowinę o moim zmartwychwstaniu. O moja Matko! Pośpiesz się, wracaj i nie pozostań przy moim grobie, gdyż mnóstwo Żydów i Piłat przyjdą do grobu, aby zbadać, co się wydarzyło.

19. Gdy Jezus skończył rozmawiać z swoją Matką, usunął się od Jej spojrzenia, Ona zaś opuściła szybkim krokiem grób, przysłała do apostołów i do kobiet, przyniosła im dobrą nowinę, że nasz Pan zmartwychwstał, opowiedziała im i rzekła: On oznajmił – Ja uprzedzę was do Jerozolimy, tam Mnie ujrzycie i udzielę wam mego błogosławieństwa.

Ks. dr Jerzy Woźniak CM

Byśławek 59
PL - 89-510 Byśław k/Tucholi
Pustelnia św. Hieronima

Il “Lamento di Maria” – apocrifo etiopico

(Riassunto)

Lamento di Maria appartiene alla letteratura apocrifica del Nuovo Testamento che descrive la passione di Gesù. Esso si è conservato in etiopico, arabo e copto. La redazione del testo etiopico proviene dal XIV secolo. L'edizione critica è stata fatta da M.A. van den Oudenrijn nel 1959.

La traduzione in polacco, introduzione e note sono state fatte da J. Woźniak CM.

⁵² Biała purpura – u starożytnych dotyczy nie farby, lecz stopnia jasności.